

мельної власності, процес українізації православної церкви фактично звели до мінімуму вплив росіян на суспільно-політичне життя воєводства.

Отже в своїй політиці стосовно національних меншин, які проживали на Волині польська воєводська адміністрація виходила передовсім з того, чи відповідали інтереси тієї чи іншої національної групи інтересам польської державної політики. Залежно від ступеня лояльності національних меншин до польської державності воєводська адміністрація визначала свою політику в «єврейському», «німецькому», «чеському» і «російському» питаннях.

В. Панасюк (м. Луцьк)

Національно-освітня політика волинських воєвод Г. Юзевського та А. Ґавке-Новака у 1928–1939 рр.

Економічна та соціокультурна занедбаність Волинського воєводства, переобтяжена поліетнічним і поліконфесійним складом його населення наприкінці 1920-х рр., як джерело суперечливості польської політики національного чи державного асимілювання волинян до спільноти II Речі Посполитої.

Шкільництво в процесі етнічної та державної гомогенізації Волині на ґрунті польськості — чи не найважливіший засіб державного урядування. «Волинська політика воєвод» Г. Юзевського та А. Ґавке-Новака як чинник подолання непослідовного, невідповідного і хаотичного дотодішнього впровадження ідеї колонізації меншин за допомогою школи.

Інтеграція — засадна мета здійснюваного Г. Юзевським «волинського експерименту» (нарада волинських послів і сенаторів 20 серпня 1928 р.). Безальтернативний характер ґрунтовної та незворотньої ментальної переорієнтації польської та української громад Волині; вирішальна роль шкільної політики в цьому процесі.

Конкретизація Г. Юзевським національно-освітніх складових «волинської програми» на конференції воєвод східних кресів у Луцьку (грудень 1929 р.): «поєднання національних елементів із державною культурою» за допомогою утравквістичної, двомовної, «бікультуральної» школи.

Декларативний характер поступок освітнім інтересам українців. Демінування на Волині утравквістичних шкіл. Санкціонування воєводою ад-

міністративного свавілля задля зриву шкільних опитувань — «української націоналістичної акції». Провал плебісцитарної кампанії у волинських школах у 1932–1933 навч. році.

Бікультуралізм у шкільництві на Волині — переважання двох типів шкіл — однорідної польської та утравістичної при виразній маргіналізації україномовного шкільництва (4 приватні школи).

Консолідований спротив польської громади Волині політиці польсько-українського порозуміння Г. Юзевського.

Оригінальне ідеологічне оформлення та сутнісний традиціоналізм національно-освітньої політики Г. Юзевського щодо тамтешніх чехів, німців, євреїв як чужорідних елементів з огляду на польську рацію стану в шкільництві.

Адміністрування чеським шкільництвом на Волині в 1928–1938 рр. на засадах вибіркового толерування та недотримання засад взаємності щодо чеської меншини в Польщі та польської — в ЧСР.

Одержавлення приватного німецькомовного шкільництва за урядування Г. Юзевського — засіб контролю та посилюваного дискримінування «приховано ворожих» щодо властей освітніх ініціатив німецької громади Волині. Започаткування процесу ліквідації німецькомовного шкільництва.

Невідворотна політизація, радикалізація та екстремізація національно-освітніх устремлень меншин у другій половині 1930-х років за умов спекулятивної кампанії «за порятунок польськості на Волині» в рамках інспірованої у 1936 р. військовиками програми «зміцнення польськості на Сході».

«Юзевцизна — найвправніша фабрика винародовлення поляків» на Волині як штучна підстава для ротації воєвод у квітні 1938 р.: Г. Юзевського — до Лодзі, а А. Гавке-Новака — на Волинь.

Розробка А. Гавке-Новаком і затвердження у лютому 1939 р. міністерством внутрішніх справ «програми державної політики на Волині» як послаблення демо-ліберальних засад політики Г. Юзевського та увиразнення консервативних потрактувань тези «про те, що саме державна та національна асиміляція непольської людності є головною метою співжиття».

Мета шкільної політики А. Гавке-Новака — посилення польської освітньо-культурної потуги для забезпечення її винятковості в системі виховання; домінування польської мови над непольською; ліквідація у шкільному устрої окремих національних елементів.

Активізація антишкільних акцій у 1938–1939 навч. році як виплід спроб воєводських властей маргіналізувати україномовне та ліквідувати німецькомовне шкільництво. Подальша проблематизація чеськомовного шкільництва (справа про присвоєння «Народному дому» у Глинську Чеському імені маршала Е. Ридза-Сміглого).

Національно-освітня політика воєвод Г. Юзевського та А. Гавке-Новака у 1928–1939 рр. як: 1) концептуалізація бюрократичних можливостей використання освітніх установ для національного переінакшення етнічних меншин Волині на ґрунті польської, державної та національної самототожності; 2) уможливлення державно протегованої колонізації та утраквізації національних шкіл; 3) увиразнення етнічних умотивувань громадської протидії владущим намірам маргіналізувати та ліквідувати національне шкільництво українців, чехів, німців.

С. Шульга (м. Луцьк)

Чеська громада Волині в політиці польських урядів 1920–30-х років

Особливостями західноукраїнського регіону, зокрема і Волині, протягом століть був різноетнічний склад населення. Осідання на теренах Волині національних груп упродовж XVII–XIX ст. пояснюється, по-перше, геополітичним становищем регіону, по-друге, соціально-економічними умовами, пільгами, що надавалися переселенцям. В середині XIX ст. політична ситуація на Волині ускладнилася: цілеспрямоване обмеження царотам польського елемента внаслідок польських повстань викликало масовий продаж землі. З метою вирішення економічної ситуації російський уряд запроваджує низку заходів, що сприяли оселенню колоністів, та надає їм певні пільги, зокрема і у придбанні землі. Протекціонізм влади пояснювався і намаганням використати чеських поселенців-православних регіону як протиставлення полякам-католикам. Однак така політика не знайшла підтримки серед чеського населення, тому російська влада переходить від протекції чеським колоністам до різного роду обмежень та відміни пільг, що призвело до припинення масової колонізації на Волинь.

На території II Речі Посполитої, до складу якої увійшли західні повіти Волинської губернії у 1921 р., проживало більше 25 тис. чехів. Система повоєнних міжнародних зобов'язань та конституційні акти Польщі гарантували захист прав і свобод національних меншин, однак внутрішньополітична нестабільність, економічна слабкість та зовнішні впливи не давали можливості реалізувати ці гарантії вповні. Отже національні проблеми та способи їх розв'язання стали основними в політиці польських урядів в